
САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА

ПРВО КОЛО

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
ПРВО КОЛО У 9 ТОМОВА

ПРВИ ТОМ

ГОРСКЕ ОЧИ ♦ КЛЕТВА ПЕКА ПЕРКОВА ♦ ГРАДИШТА

ДРУГИ ТОМ

НЕМУШТИ ЈЕЗИК ♦ ДАЛЕКО БИЛО ♦ ВУЧЈИ ТРАГОВИ

ТРЕЋИ ТОМ

МОРАЧНИК ♦ ТОЧИЛО ♦ ТАМООНИ

ЧЕТВРТИ ТОМ

СЕМОЉ ГОРА

ПЕТИ ТОМ

СЕМОЉ ЗЕМЉА

ШЕСТИ ТОМ

СЕМОЉ ЉУДИ

СЕДМИ ТОМ

КУЋНИ КРУГ ♦ БИХПОЉЕ

ОСМИ ТОМ

ОТВСЈУДУ ♦ ЧИТАЊЕ ТАВАНИЦЕ

ДЕВЕТИ ТОМ

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД ♦ РАЗГОВОР С НЕМАЊОМ

Миро ВУКСАНОВИЋ

ГОРСКЕ ОЧИ

КЛЕТВА ПЕКА ПЕРКОВА

ГРАДИШТА

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

ГОРСКЕ ОЧИ

ПИСМО ЧИТАОЦУ

О ПИСАЊУ

Када сам год помислио на то када се и како се у мени зачала љубав према књизи и читању, и писању, увијек сам се сјећањем враћао у дане дјетињства, у нашу једину породичну собицу са малим прозором, кроз чија окна смо гледали у натмурене и врлетне стијене на високим курдељима. У тој соби, стијешњеној и топлој, најчешће у спорим зимским ноћима, понављала се иста, најдража ми слика: отац је стављао наочари, прилазио лампи-петролејки на асталу, сједао на кариогу, лагано отварао као светињу чувану древну ПЈЕСМАРИЦУ, прелиставао је кажипрстом десне руке, заматрао наслове и одабирао *ијесму за слушање*. Ми смо пратили сваки његов покрет, намјештали се и припремали – а увијек нас је било доста, „пуна кућа“ – као да смо ишчекивали некакав давнашњи ритуал. Отац је бирао прву пјесму, сâм, без договора и без поговора. У томе је, као и у много чему другом, његова воља била неприкосновена. Онда је, у мртвој тишини, почињао читати – разговијетно, гласно, свечано... Додуше, то није било *чишање* – он је сваку ријеч пјевао, увијек у истом ритму, са малим одморима послије сваког четвртог слога на почетку стиха.

Ако би неко, у сличним приликама, пјесму читао брзо и одсјечно, слушаоци су га прекидали:

„Батали, образа ти! Није така пјесма за срицање!“
Тако на почетку. А касније?

Пишем.

Пишем збої задовољстїва шїю їа доживљавам у сїваралачкој иїри.

Сасвим спонтано и изненадно запазим неки животни детаљ, случај, догађај... То може бити, и често јесте, обична ситница: мрдање трепавица, наклањање кроз прозор, стисак руке. Довољно је да ме подсјети, изазове, упути. Онда се у мојој свијести почињу заплитати споне и препоне око оног што сам спазио. Тражим ријечи и повезујем их – развијам причу. Хоћу унапријед да склопим оквир, да знам почетак и крај. То не чиним само кад сам сâм. И док ми неко прича о сасвим важним и сасвим неважним ствари-ма, мени се у тренутку освијетли свјеж појам, нова мисао. Тако скупљам коцкицу по коцкицу, као да правим мозаик. Потом их пребирам, окрећем, доносим, преносим, утврђујем. (Још увијек не записујем ни ријечи.)

Док ми се у мислима ствара прича, доживљавам изузетно пријатну игру; она ме забавља, понекад тјеши, оснажује, растјерује досаду, кида казивања невјештих и незанимљивих саговорника. Такву игру завршавам обликовањем, облачењем у реченице. Када ми се учини да се све стопило и слило у занимљив облик, осамим се, сједнем и напишем причу. У том, првом, писању жури да стигнем ток мисли, а

други пут преписујем лагано, лијепим и читким словима, постепено и поступно, мијењам и такмим, скраћујем и продужујем, остављам па читам када сам весео, па читам када сам мање весео, и када се увјерим да не могу боље, написано полако прекуцавам, поново ишчитавам.

Завршавање приче доживљавам као задовољство, мир, оправданост трајања... Онда наздрављам себи: једна игра је готова, послије почиње нова, занимљивија и љепша.

Пишем збој жеље да се насмијем.

Ја не знам колико се љепоте настани у мени онога часа када ми се догоди раздрагани и свесрдни смијех. Знам да само љубав, понека и понекад, може бити заноснија, пунија и дража.

Догађање и трајање смијеха примам као праву радост постојања, свитање живота, крепкост, прикривање црних мисли и страха од оног што је пред нама.

Човјек који није у потпуности осјетио љепоту смијеха и снагу љубави, сигурно појма нема због чега маршира кроз овај свијет. Није ни примијетио да његово намрштено чело плаши људе око њега таман у оноликој мјери колико је он уплашен пред самим собом и у самом себи.

„Љепше ствари нема на свијету
него лице пуно веселости“,

изговори Владика Данило.

Смијех је сасвим озбиљан однос према животу и најприроднији начин гашења људских гадости и мана. Он је лијек који истовремено помаже оном који се смије и оном који је исмијан. Он опамећује и упућује. Он је заштитник унутрашњег спокојства и сусрет са срећом.

Људи се због реда и обичаја окупљају на једном мјесту да заједно тугују, али увијек имају жељу да сретну неког ко ће их развеселити. Потреба за смијехом је исто што и потреба за људима. Та потреба чини човјека друштвеним бићем. Нажалост, људи, због своје неспретности и животне крутости, све више *насмијавају*, а све мање се *смију*.

Смијех је дубоко моралан чин. Он понижава мањкавости човјековог карактера и развија страх од показивања таквих мањкавости. „Нема комичног изван оног што је чисто људско.“ Значи: ако нас занима оно што је комично, нас, у ствари, занима оно што је људско.

Због тога однос између живота и умјетности покушавам створити хуморним изражајима који се често претачу у иронично. Мене у том послу подједнако привлачи комично што се изражава покретом, понашањем и говором и комично што га говор изазива и ствара. Са таквим начином хоћу да се моје прозно записивање што више поистовјети са животом. Она прича која је у тој жељи успјела, представља ремек-дјело.

*Пишем због њошјајне жеље да се враћим на њоче-
шак свој живојиа.*

Приче пишем језиком и говором људи мог дјетињства. Тај језик је моје прво (не и право) поимање

свијета и живота, кроз њега се стварала моја свијест (и несвијест). Свака његова ријеч има пуноћу, увјерљивост и топлину. У њима нема лажне опорости и замуцкивања. Када их казујем, чини ми се да све називам правим именима и да видим ред ствари. Сваким даном те се ријечи све мање чују, неких више и нема, али то још боље потврђује њихово присуство у мени и жељу да их вратим у свијет. А јасно ми је: нећу да вратим њих него оно вријеме када сам их свакодневно слушао и примао; знам да се то не може остварити, али ми доживљавање ријечи мог дјетињства ствара увјерљив привид да се то враћање десило. То је заблуда, али чаробна!

Језик људи мог завичаја поистовјећује се, дакле, са љепотом која је прошла (или ми она сада изгледа као права љепота), поистовјећује се са мојим доживљајима из дјетињства. Говорење тим језиком је и поновни доживљај казивања омамљивих прича у родитељском крилу. Док мислим тим језиком, живим гдје хоћу и како желим. Тада опет постајем дијете, несташно и радознало. И због тога су моје приче најчешће писане у првом лицу – не казујем их него их слушам. То слушање је исто што и остваривање потајне жеље да почетак мог живота поново траје.

(Био сам срећан када сам чуо да ме неко доживљава као нешто из свог дјетињства!)

Пишем и збој оноја шїо има љейошу ѡајне.

О ЗАВИЧАЈУ

Сигурно се дешава оном ко доживљава љубав: мјесто гдје је одрасла вољена особа и мјесто гдје она

борави имају тајанствену љепоту која настаје од љепоте осјећања.

Ми који смо имали срећно дјетињство на сличан начин доживљавамо љепоту краја у којем смо рођени. Њу су нам створили искрена дјечја љубав и природна жеља за сазнањем и откривањем тајни. У родном мјесту смо били сасвим сигурни да нас људи са којима живимо воле и потпуно смо вјеровали у свијет и живот. То се тако само у дјетињству доживљава.

Тај доживљај је мој завичај.

Љубав и присност родитељског дома стварају ми поетичну слику родног села. То је спој тренутака који су ми давали безбрижну сигурност, подстицали наду у оно што ће са животом доћи, убјеђивали ме у постојање трајне истине, племенитости и поштења. У то сам вјеровао и осјећао се човјеком.

То осјећање је мој завичај.

У дјетињству ми се свакодневно јављала жеља да што више сазнам. Мноштво питања ми се налазило у свијести. На њих сам тражио одговоре. Тајне и загонетке су чиниле свијет око мене. Желио сам да их одгонетнем. Добијање одговора и одгонетања тајног били су моје велике радости.

Те радости су мој завичај.

Лагано очево причање омамљивих прича и читање народних пјесама, слadak сан у кућари док пада киша и удара по крову, топла сукнена поњава на на три изаткана, мировање у топлој соби када напољу

јечи манита међава, крило материно, учење слова и срицање из буквара, бројање од један до двадесет, освитање снијежне површице када је требало у школу да одем, приче о рату који је минуо и увјеравање да тако нешто нећу доживјети, казивање о Машу и Симеуну како су крајину од Турака чували, учење наизуст „Морачког кола“ и *Горскої вијенца*, слушање о злој Веруши и лијепој Дуњи, легенде о зидању манастира над Светигором и о Леденој пећини на Дурмитору, очево провјеравање јесам ли родослав запамтио и понављање: Миро Милутинов, Милутин Радулов, Радуре Мијаилов, Мијаило Перков, Перко Јованов, Јован Вуксанов, Вуксан Лукин, Лука Дамјанов, Дамјан Тодоров, Тодор Радев, Раде Ракочев и Ракоч Богићев, пјесма момачка и гроктање дјевочачко, сватови на коњима и невјеста међу дјеверима, косидба у моби када сви једнако сложе и откосе стакме, трпање навилјака из завала и привлачење пластова, поникло жито и младина у вртачама, везање снопова и зидање крстина, вршидба на гумну и вијање жита на вјетру, крцкање љешника и грицкање жгарица, прољећни ципуни и пискови, каћунице и љубичице, завијање вукова у далекој шуми, игре срна и ланади на прибојинама и пропланцима, тјерање зечева и хватање вјеверица, гнијезда са гладним птићима, скакутање јагњаци око торина и испод снијежних дувара, изворска вода из букова хлада што из чесме точи у корито, топле вунене чарапе са самобјелим приглавцима, учињени опанци-чекркаши са троструким обувачама, плетене фањеле и шарене рукавице, сукнени огртачи и плетивача

за таблицу, сунђер и писаљку, снијежни урвови, пртине и китина на гори, бремена сијенска и скијање на побојини, вода с каменице и јомужа из снијега, лупа чактара и блека у припуштању оваца с јагњадима у заранке, тјерање уз прогоне и појење на Шолевој локви, обилазак напуштених катуна и колипштина, пуштање у ливаде и зидање кулина на високим главицама, дозивање и озивање, клисање и пловкање, тринтање и дићање, прстенање и љубиколо, игра за игром – ето понешто од оног што је постало моје трајно сјећање.

То сјећање је мој завичај.

О ГОРСКИМ ОЧИМА

Ишчитавам ранији запис.

У рукопису имам вијенац кратких прича. Доста њих је објављено, углавном на конкурсима. Радим још неколико сличних текстова. Написане приче и оне које ћу написати чине књигу. Назваћу је *Три листића дувана*. Толико дувана може напунити лулу. Док се лула испуши, може се једна прича прочитати. Додуше, биће и оних од по луле дувана (мислим, краћих).

Вијенац кратких прича је у овој књизи. Под другим насловом.

Јер:

Под Дурмитором, у високим и густим четинарским горама, тамним од планинске магле и небеске близине, међу ластвама и литицама, под мутним облацима, избистрило се двадесетак ледничких језера.

Има их и на двије хиљаде надморских метара. Зову се: Црно, Змиње, Мало, Сурутка, Мало шкрчко, Велико шкрчко, Валовито, Срабље, Модро, Барно, Пошћењско, Рибље, Вражје, Зминичко, Сушичко, и још – Зелена локва и Зелени вир.

За сва дурмиторска језера народ је смислио једно име: ГОРСКЕ ОЧИ.

Као што су глечерска језерца под Дурмитором оцијеђена из сурове природе, тако су и моје причице у овој књизи оцијеђене из суровог живота, а свака сличност са стварним догађајима случајна је.

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
Прво коло у 9 томова

Први том

Горске очи ♦ Клетва Пека Перкова ♦ Градишта

Други том

Немушти језик ♦ Далеко било ♦ Вучји трагови

Трећи том

Морачник ♦ Точило ♦ Тамоони

Четврти том

Семољ гора

Пети том

Семољ земља

Шести том

Семољ људи

Седми том

Кутњи круг ♦ Бихпоље

Осми том

Отвсјуду ♦ Читање таванице

Девети том

Повратак у Раванград ♦ Разговор с Немањом

Миро ВУКСАНОВИЋ

НЕМУШТИ ЈЕЗИК

ДАЛЕКО БИЛО

ВУЧЈИ ТРАГОВИ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

НЕМУШТИ ЈЕЗИК

Али змија бјеше лукава мимо све звијери пољске, које створи Господ Бог; па рече жени: је ли истина да је Бог казао да не једете са свакога дрвета у врту?

2. А жена рече змији: ми једемо рода са *свакога* дрвета у врту;

3. Само рода с онога дрвета усред врта, казао је Бог, не једите и не дирајте у њ, да не умрете.

4. А змија рече жени: не ћете ви умријети;

5. Него зна Бог да ће вам се у онај дан кад окусите с њега отворити очи, па ћете постати као богови и знати што је добро што ли зло.

6. И жена видећи да је род на дрвету добар за јело и да га је милина гледати и да је дрво врло драго ради знања, узабра рода с њега и окуси, па даде и мужу својему, те и он окуси.

7. Тада им се отворише очи, и видјеше да су голи; па сплетоше лишћа смокова и начинише себи прегаче.

8. И зачуше глас Господа Бога, који иђаше по врту кад захлади; и сакри се Адам и жена му испред Господа Бога међу дрвета у врту.

9. А Господ Бог викну Адама и рече му: гдје си?

10. А он рече: чух глас твој у врту, па се поплаших, јер сам го, те се сакрих.

11. А *Бој* рече: ко ти каза да си го? да нијеси јео с онога дрвета што сам ти забранио да не једеш с њега?

12. А Адам рече: жена коју си удружио са мном, она ми даде с дрвета, те једох.

13. А Господ Бог рече жени: за што си то учинила? А жена одговори: змија ме превари те једох.

14. Тада рече Господ Бог змији: кад си то учинила, да си проклета мимо свако живинче и мимо све звијери пољске; на трбуху да се вучеш и прах да једеш до својега вијека.

15. И још мећем непријатељство између тебе и жене и између сјемена твојега и сјемена њезина; оно ће ти на главу стајати а ти ћеш га у пету уједати.

[ПРВА КЊИГА МОЈСИЈЕВА, ГЛАВА 3]

ДУША ПРЕДАКА

ДУША ПРЕДАКА

Некада су људи своје најближе сахрањивали испод кућног прага, а када су угледали како је на том месту из земље измиљела змија, поверовали су да се душа покојника у гују претворила. У њеном лику су препознали душу предака. Због тога људи верују да свака змија која живи у близини куће јесте у *роду* са укућанима и да она даноноћно чува њихов дом. Такве змије су назвали *чуваркуће*. Њих не ваља убијати, јер то значи и смрт некога из породице.

Човек је, дакле, по искуству и сазнању о *лейиџи* људске душе, уверљиво смислио да је свако зло наследно, да потиче од предака. У том злослутном часу видео је змију као људску душу: – свако о другима по себи просуђује!

СЕН

Сен није сенка. Сен се не може видети. Зна се да постоји, у веровању. Има га свуда: у људима и животињама, у камењу и дрвећу. Он је друга душа.

Постоје сеновите змије. Нема људи који су их видели. Они што су имали такву прилику, одмах су умрли. Сеновите змије могу једино коњ и во уморити.

Постоји и сеновит човек. Он је пуст и суманут. Сен га је оставио. Друга душа је изишла из њега, одлутала. Човек тада узалудно тражи свој сен, а ако му се кроз очи увуче друга туђа душа, он још више помахнута, још жешће безразложно тумара светом.

А толико збуњених и изгубљених људи свакодневно промиче крај нас; одлазе без реда, без циља, ишту што не могу наћи. Као да им је добри део душе напољу.

И збиља, можда су око нас, као сени, туђе добре душе, када их толико мало остаје у људима. Тако је, можда, и настао људски кошмар око нас!

КУКУ, ТОДОРЕ!

Давно, одмах по постању, змије су имале велике ноге. Ишле су усправне, корачале брзо, пристизале људе и уједале их. Од њиховог зла није се могло живети. Нису дале ока отворити. Једини је над њима имао моћ Свети Тодор. Људи су се данима умиљавали том свецу, жалили се и молили га да их заштити од напасти. Тодор је био великодушан и урадио две ствари: змијама је одузео ноге, а људима саветовао да се од њих бране штаповима и житким прућем. Тако је човек почео убијати змије.

Други су смислили да је у Еденском врту змија имала ноге и није била зла. Али, када је наговорила Еву да убере забрањену воћку, постала је, по казни, права гуја, опасна и отровна, без ногу.

Када би човеку-злотвору и главосеку, пуном злобе, одузели удове и нагнали га да пуже по земљи, био би још опакији, из жеље да се освети, да врати казну злом. Узалудно би народ понављао већ уобичајену узречицу: *Куку, Тодоре!*

ОБНАВЉАЊЕ ЗЛА

Блавор и ужац. Зову их различито. Главор и блор исто је што и блавор. Он је велики, моћан, може крупну животињу опасати шареним телом и удавити. Ужац или ужак познат је и по имену слепак, слепић. Он је мали, вијуга се, извија се док иде. Миран је и шаренкаст. Сврнчава се на најмањи додир.

Не ваља убити ни блавора, ни ушца. Они су заштитници. Убијају змије. Блавор уништи дванаест отровница, а тринаеста савлада њега. Ужац убије девет, а десета њега.

Има, и великих и малих, добрих људи који уништавају злобу у другима, али се и они, истовремено, трују. Како блавор или ужац са змијама, тако племенити људи са безочницима. Нажалост, добар човек има још мању моћ и спретност, јер се зло обнавља као кора на дрвету, као кошуљица на камењарки.

ГУЈА У НЕДРИМА

Крајем марта, на Благовести, када се празнује, када ни птице не свијају гнезда, а нероткиње моле да затрудне, змије су већ будне, измилеле из својих ледних станишта. Људи су их тог дана убијали, одсецали им главе, отварали чељусти и у њих стављали чесмице белог лука. Потом су откинуте главе закопавали у земљу, чекали да лук никне, чупали га и метали за појас. Веровали су да ће тако постати видовити и међу злочесницама препознавати вештице, жене које се претварају у чудне животиње и увече лутају куда им је воља.

Да би били промућурни и оштровиди, људи су, такође, првим убијеним змијама, у пролећне дане, одсецали главе и стављали их себи у недра.

Одавно људи тако не раде, али увек има оних који носе гује у недрима, с главом у њиховом срцу. Они се лако и редовно претварају у сумануте животињице, лутају, дању и ноћу, а ми, без видовитости, гледамо их као људе.

ПОЉУБАЦ

Последњи босански краљ имао је закопано злато у Грмечграду. Краљева кћер се претворила у змију, умиљела у земљу, скружала се на благу да га чува. Веровање казује: онај ко дозволи да га краљева кћер-змија, на Ђурђевдан, пољуби у лице, добиће скривено злато, а од змије ће постати лепа девојка и удати се за пољубљеног. Ниједан младић се није усудио да то дозволи, па непоменица лежи и данас на злату под земљом.

Напуштеним заљубљеним мушкарцима жене лице на претворену кћер босанског краља. Веровање се у животу суновратило, игра се окренула!

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
ПРВО КОЛО У 9 ТОМОВА

ПРВИ ТОМ

ГОРСКЕ ОЧИ ♦ КЛЕТВА ПЕКА ПЕРКОВА ♦ ГРАДИШТА

ДРУГИ ТОМ

НЕМУШТИ ЈЕЗИК ♦ ДАЛЕКО БИЛО ♦ ВУЧЈИ ТРАГОВИ

ТРЕЋИ ТОМ

МОРАЧНИК ♦ ТОЧИЛО ♦ ТАМООНИ

ЧЕТВРТИ ТОМ

СЕМОЉ ГОРА

ПЕТИ ТОМ

СЕМОЉ ЗЕМЉА

ШЕСТИ ТОМ

СЕМОЉ ЉУДИ

СЕДМИ ТОМ

КУЋНИ КРУГ ♦ БИХПОЉЕ

ОСМИ ТОМ

ОТВСЈУДУ ♦ ЧИТАЊЕ ТАВАНИЦЕ

ДЕВЕТИ ТОМ

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД ♦ РАЗГОВОР С НЕМАЊОМ

Миро ВУКСАНОВИЋ

МОРАЧНИК

ТОЧИЛО

ТАМООНИ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

Морачник

ПРИЧАМ ТИ ПРИЧУ

Ни у причу,
ни за причу,
о чем причам,
наупричу,
коме је до ваке приче!

Окле прича
кад од ње нема
ни причишта,
упричу ми било
и ће ћу се распричати!

Ципцијела моја прича
о причању и о свему,
лише ријечи
– причина прича!

Како ријечима
што су испричане
казати причу што
није причана?

Запричам се
у невакат,
а ни станка

ни починка,
кад ни причи
није до приче.

У причи је најтеже
потревити причу!

Треба проврсти
ријеч кроз причу
и причу кроз ријеч
ако ћеш причу
за излазак
и јабану.

Све би некако,
силом на срамоту,
причу за себе,
а виђу ће врзем
причу од себе.

Ће ћу у причу,
горска у гори,
с опиљцима и
чапорцима
од ријечи,
кад ми од сваке
висне у језик
ко да ме згоди
скачак у голијен?

Све је ово
причам ти причу!

Ни праве приче
без једре ријечи,
ни праве ријечи
без једре приче!

Најгора је прича
откад се прича
кад само чељаде
са собом прича.

Знам, то чиним
дневи ноћи,
не патишем,
искобница.

Коликам причу
а она мене,
запрећем ријечи
а оне причу.

Само с причом
и о причи,
а све бадијава,
из ријечи у ријеч,
а ниђе обљеске.

Ни конац у иглу
ни ријеч у причу!

Све што више
заћевим у ријеч

то се више прича
удајачи.

А што мање
просијавам ријеч
то ме жешће
прича офурсати.

Милеткама и вићмијама
те су се на вакаат дозвале
натире се прича
од мљевеније ријечи
ко сита у наћви,
а у моју причалину
само ускупљевина,
натрчице и тадаци,
оглавине од ријечи,
само куку у благош
и у вако тандарање.

Ријеч по ријеч,
ни стиме, ни џевапа,
ријеч за ријеч
вијек и амин,
све низ буњак
и у поток.

Свака ми је
у плићаку
и кокаћу,
ни ђавољом
на пријелаз.

Свака чипа
и запрегла,
нит измлазим,
нити стрцам.

Бруку бручим,
закукала,
и ће ћу се,
натруница,
засундати
у сред приче
без начина.

Ковистам се,
заватница,
набијам мозоље
на сува непца
не би ли коју
ријеч снитила
да ми ко чунак
протрчи кроз причу,
а све бадава
кад нијесам капац
ни за потку,
ни основу.

Залуду се
угризам за језик,
цабе корим
сама себе:
мани причу

да ти не манишу,
пријерод је
од ријечи
празна прича

Све знам добро
ђе је тако,
и горе од тога,
ама знам још боље
да никака сетенција,
иље и мобиле,
откутњица,
брањевина
и пуни такулини,
ништа што остане
не ваља прашке пепела,
ни брабоњка
на ћедилу,
ако се не збори:
Викаше покојни,
не било му тешко...

Кад чељаде чили,
кад је на смрти,
вође се каже:
Изгуби ријеч!

Лако је вође
причати причу
кад је ријечи
родило за причу!

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
Прво коло у 9 томова

Први том

Горске очи ♦ Клетва Пека Перкова ♦ Градишта

Други том

Немушти језик ♦ Далеко било ♦ Вучји трагови

Трећи том

Морачник ♦ Точило ♦ Тамоони

Четврти том

Семољ гора

Пети том

Семољ земља

Шести том

Семољ људи

Седми том

Кутњи круг ♦ Бихпоље

Осми том

Отвсјуду ♦ Читање таванице

Девети том

Повратак у Раванград ♦ Разговор с Немањом

Миро ВУКСАНОВИЋ

СЕМОЉ ГОРА

Азбучни роман у 878
ПРИЧА О РИЈЕЧИМА

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

Рукопис књиџе у вашим рукама нађен је у њланској кући. Када је налазач дошао, у кући није било никога. Није дознао када је најушћена и ко је у њој живио. Није имао кога да пита о њоме. Планина је њуста.

Рукопис је очуван њод каменим сводом, њод малим волџом у зиду, иза клесаних врата, у ковчегу од лучевине, укривен чешином и лишћем. Писан је црним масћилом и њерницом, као што се маћичне књиџе пишу, из неколико руку, ћириличким краснописом, у свескама на линије, њод исћим именом на корицама – Семолъ њора. Унутра су се низале оцијеђење приче, без реда и без наслова. Овдје су узбучене њо кључним ријечима. Свака од њих је калауз за улазак у Семолъ.

А

АВАШ

Аваш (миран, спор, стишан) кренуо иако му се не иде, ногу пред ногу, с планине, сишао до ријеке, а онда уза Семол, к југу, нада се, стрпљив као што мора бити сваки путник када се отме, када иде сам, без свијетла, у ноћ од горе, да нађе давно остављено и да га донесе амо, нама, сазрело и уснопљено, да своје трагове открива – свакоме ко умије гледати и ко умије туђим стопницима ићи.

АВЕРТИТИ СЕ

Доље, под самом планином, под вијенцем од греда, курдеља и ластва, на подиници, има кућа с двоја врата – к нама гледају као два ока – и има човјек с неколико надимака, сам, необријан, запуштен. Он се натурао за ријечима. Заматра их, обрће, преклапа и мјери. Тепа им као да су живе. На њих се љути, с њима разговара. Увече пребраја је ли му свака. Нема дана да коју непознату не сретне. Ослушкује и запиткује. Поскочи од радости када чује друкчију. Ниједну не измишља. Узима их готове. Као да бере јабланове у ливади. Авертио се (досјетио се, освијестио се, дошао к себи, сабрао се) да су семолске ријечи најбоље имаће и да бисмо без њих били велика сиротиња.

АВЕТИЊА

За човјека с неколико надимака, из куће под планином, који сваког дана одлази у семољску маглу да тражи нешто, нико не зна шта, нико га и не пита, за њега су зборили да авета, да је потпуно аветнуо, да се вере као авет, да је највиша аветиња куда киша пада, да се дао у аветињање, у аветлук какав није испричан, да скупља аветничад од ријечи, да је с њима заједно аветнуо, лак под капом, виљнуле памети, са собом мимо себе, ни знавен ни дозван, аветиња с причом без приче, у помамилу.

АВИЈЕСТ

А шта ће (додавали су) онако мали, никакав, уврзао би га у иглу, кастиг мимо свакога, божија авијест, само му језик није прекустурен, зашлањан, шта ће тамо, није то за њега, требало би послати најбољега а не авијест, на ватри не би засмрдио, шта ће он из нашег густиша исколикати и одвадити? Тамо је ишла достина, и данас замичу, па нијесу ништа донијели лише ћепаница, грања и брстина, лише чапорака и ољуштина. А он се нашао да нађе што није нико нашао! Наћи ће цоњак! И ако шта нађе, на то неће нико ни погледнути!

АВРИК

Ено га, црвен у образима, заплијан и мокар, помаља се, погодио на издушак, носом из омара, забарусан, линуо му зној низ браду, хоће к најдаљој семољској кући, под скочну главицу, код извора наше ријеке,

окренуо пријечцем, с оне стране горе, угазио у травуљину, у кресани сров, у нетријебљено и неуздигено, у ковраге, не умије путем, но у аврик, ни ће стићи ни ће се вратити док је дана, остаће с авриком од ријечи у аврику од трња и сваке ајловине, као што је и навикао откако се отабанио.

АКА

Када се чељаде, као авијест, као било ко, почне милетисати, превијати устима а да једне не изговара, ломити прсте као да се нечега стиди, када замаци очима, рекао би да ће се пренемоћи, наслони главу на раме и бечи косачке, нећка се а једва чека да добије, када нас мами да што више истртљамо, да нам се послвије руга и с нама имбретише, као да неће а све хоће, када тако чини и још неколико пута толико, на голе очи, за њега веле да се тура у аке.

АЛУГА

Алуге су увале под планином, продоли међу брдима, провалије под главицама, нагнуте, стрмином просуте и сјазите. Оне су пред њим откако се први пут заценуо од плача. Види их и када жмури. Привиђају му се. Призире од њих. Свака му игра пред очима. Алуге су Семољ изверугале. А само једну алугу, под стољетном гором, несјеченом, нетицаном, за стидна госта чуваном од издига амо, од доласка у дан којему нико не зна име, само њу на јави јасно виђа и када је највиши карамук. У његовој алузи све је родило за причу.

АНТРЕШЕЉ

Смишља, докон, не опоравио на друго, тако му се посрећило, не зна ни како, о томе је залудно и једну засадити, сигурно неће понићи, смишља како ће разастријети уже, унакрст, по ледини, на уже слагати нарамке и пласице, учепати их и назбијати, свезати у бремена, два и једнака, да не кривају, да су укарарена, подићи их и натоварити, па озгор, између бремена, према сунцу, у антрешељ, задијевати ускупљевину од приче, пешкајући да ни сламка не остане и све у сувоту унијети, да су наједно и бремена и ускупљевина из антрешеља.

АРЛАК

Има обичај када оде у семољску алугу – неко га је једном чуо али није од чуда добро упамтио – да звиждањем на прсте дозива ријечи, а оне измиле испод плоча, из шушкора, из шкрипова и шкрка, из цоса и цаврља, слијећу с лишћа, спуштају се низ стабла, падају из магле, као киша, као град, као снијег, а ништа од тога нијесу, суве и округласте, кратке и отежене, чворасте и глатке, препране и очешљане, запуштене и квргаве, свакакве, нико не може рећи какве, ни онај који их дозива, па чим се око њега скупе, узавру, загаламе, запиште, укрупњају, заарлакају, пропијукћу, забрундају, дигну весак и шкамут, дигну арлак до неба, проглуше уши, а он ућеви и ни с мјеста од радости.

АСУЛАН

Асулан је коњ ако не може да пасе кобиле. Асулан је ован ако не мрка. Асулан је јарац ако не прилази

кози која се тече. Асулна је крмача ако се не букари, ако се не виче. Асулан је мачак ако не иде у вељачу. Асулан је во ако га не кицкају када краве воде, ако не трчи у воловодницу. Асулан је пас ако не мари за оне што се ћерају. Асулан је пијевац иако перуша. Асулан је сваки ушкопљеник. Просто је рећи – асулан. То је тешко бити. Асулна му прича о асуљењу. Отео се. Не остависмо га док смо могли. Сад је доцкан. Уасулиће и семољску ријеч.

АТУЛА

Атула је развучена и начичкана, назубљена кућним роговима, укривена испод најдоњих редова личница и подвлачака, испод крова, врхом зида, четврт и по ластавицама, цијелом дужином, по лучевим вјенчаницама од семољских борова, шупља споља и изнутра, ту се турају тадаци као затиске, ту се ставља што је за бацање, а он нема ни паламара, ни издрте прње, што му није фирило на њему је, нема друго но одвађава грдне ријечи, пиждре од њих, и гучи их да зачепи атулу на виранији под гредом, на подиници, да не сконча од студени.

АЧИТИ СЕ

На ваширу, по пољани од руђака, код широких корита, у лицима, на Велику госпођу, поређали се на семољској мекшини, под чечарима, у ладницима, опријечили петама у некосину, дим око уши, котробански, ракија низ грло, морачка, левори за трамболосима, колаши, равно им до Скадра, бркови ће облак продријети, увиљушени, пуцад притиснула прси, ни пуољ да

падне, нико аваш, нико асулан, ни авијести за ћосање, свакоме оком преко главе, дигли се у антрешел, позорили се, посилили се, учили се као што се увијек пред јабаном аче, назбијали се у а, у прво слово од ачења, велико, а авијест с надимцима, из ицаре под гредом, бере ријечи и свакога погађа међу очи.

АЧКАТИ

Ачкали су се у међама, за равни крш, зеленкав, више водопада од семољског потока, у долашици, издуженој, на сувом шушкору, узрвашеном јер је лист тек опадао, сами, на простртој кабаници, небо им прекривач, срели се у шипила, озгор и оздољ, тучили се на стидним мјестима, као што вазда бива када се искраду и оду на самак да се ачкају, у ачкање првином обиљежено, и међу нама и међу њима, у сусрет који се за себе чува.

АЦГАМ

Његова мати, општрорека и брза на сузу, никоме завидна, у свему отресита, стимуана и својтљива, из куће под старим бором – једино су њега, малога, у крчевини оставили као биљег ускочке откутњице – она је имала обичај да рекне за пуно дјеце, за своз пластова и навилјака, за семољско лишће и жир под омаром, за камичке у ријечи и за мравињак, за чопор, буљук и точило, за тоз и ускупљевину, за пуноглавце у локви, за весак и арлак, за све чега је доста пред оком имала је обичај да каже – ацгам, тако и за неуздигену причу, са ацгамом од ријечи које су и данас за њега најљепша имовина.

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
Прво коло у 9 томова

Први том

Горске очи ♦ Клетва Пека Перкова ♦ Градишта

Други том

Немушти језик ♦ Далеко било ♦ Вучји трагови

Трећи том

Морачник ♦ Точило ♦ Тамоони

Четврти том

Семољ гора

Пети том

Семољ земља

Шести том

Семољ људи

Седми том

Кутњи круг ♦ Бихпоље

Осми том

Отвсјуду ♦ Читање таванице

Девети том

Повратак у Раванград ♦ Разговор с Немањом

Миро ВУКСАНОВИЋ

СЕМОЉ ЗЕМЉА

Азбучни роман о 909
ПЛАНИНСКИХ НАЗИВА

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

А

АБЕРДАШ

Казују Семољани да су се абер (глас, и то повољан, весео) и искрен дар удружили, давно и кришом, на усуканом и шопастом вису што га мотре испред својих свевидећих кућа. Добијају по неколико десетина назива мјеста на сваки трептај. Око њих је све именовано природно, у сликама, на вакат.

Удружени абер и дар су постали пушчани метак, такви отишли у лежњак, па под обарач, одатле уз цијев, у пуцањ. Понављају да се то десило на узвишици, на помол Семољ гори из које се најлакше овдје долази, на видиковцу одакле се оглашавају новости, на брду за дозивање. Још тада је речено како ће пушка бити абердарка, а превој на којем је опалила да ће за све бити – Абердаш.

И сада, као и увијек, семољски свијет излази на Абердаш, појединачно и скупно, те с његовог клика, с његовог врха, разглашава шта ће доћи.

Тако је оглашен и други дио замашног, дјеломице сређеног рукописа из напуштене планинске куће, из ковчега од лучевине, који креће да постане засебна цјелина. И чуло се с Абердаша да се онај раније обнародовани и овај рукопис могу мијешати, да књиге у којима су могу ријечју у ријеч, да ће се видјети како су стигле испод исте четине.

АБЕТИЦА

Када је Семољанка дошла испод омара, иза дугачке косе која се камењем осула из греде и потом обрасла ниском травом из земље коју је доносио вјетар, путићем иза кресаног трна, испод криве букве коју су очворавили мразеви и опучено бабуље, преко травног острвца у јаворичју, издуженог, оританог у крајевима као да га је неко намјерно назубио, са два једнака крака, налик на бачен или раширен дјечији абетић, на продрт капутић, узела је дугачке грабуље с липовим дршком, пружила их неколико пута, машна и вјешта, спластила осушене откосе на острвцу у гори, стрпала их у навилјак, у брљак, на њега ставила пљосан камен и рекла да је попластила Абетицу. Тако је ливадица у присојном лазу добила име. Тако је бистроока Семољанка оставила траг своје досјетљивости.

Абетица по Абетица, као причица по причица, састављају семољско имање. И онако, и овако.

АБОВИНА

Ја сам, каже Семољанин, овдје, на окућници, под вршином, како би рекао онај чија је на почетку и на крају, који нас је учио да именујемо, с његовим наумом, давно, док сам био као врбовик крај цаде, без машине на образима, ћосав од младости, чуо да је овдје, некад, био некакав Або. Имао све што ми имамо и још златне руке. Градио што му је око видјело. Пео се док није стигао *на вр̄ вра*, а одатле се мора нанижицом. Угајишио се. Без јава. Остала утрина. Остала Абовина. Само то.

Зборили су ми, с пизмом и још некако, да земљу не зовем по Абу но да јој дам друго име, своје или неко лијепо смишљено. Нијесам се дао дохватити. Нећу ничије да преузимам, нећу ништа да мијењам. Сваки знак, на свакој чуки, на свакој и најмањој главици, на свакој чашици у странама, мора остати исти, као и оно под њим. Тако је мајстор удесио. Прије пернице и три прста око ње. Мало шта тако тачно и лијепо пристоји као називи мјестима на се-мољској земљи. И мало гдје се као у њој прима ријеч.

Када одем, још мало па ће и то, каже Семољанин, отићи ће и Абовина. Неће имати ко о њој. Када оде чељаде, оду и земљана имена.

АВЕНИЦА

А мени се, одговара косна Семољанка као да је неко пита и слуша, чим сам доведена из жупнине, чим сам први корак у твоју кућу, има томе *комаџи*, истога дана, у првомрачје које ми још није свануло, чим сам се зарекла да нећу други страмац и под другу поњаву но под ону што си за нас приготовио, мени се, тада и данас, знало да из рода не могу добити ништа, ни најмањи закон, ни Авеницу, велику колико коњ у припону може обиграти и за ноћ опасти, срубити до земље. Све остаје браћи и њиној фамилији. Па нијесам ни трештину љутње. Мучим из дана у дан као да сам, далеко се рекло, без језика.

А ти заживаш о Абовини. Није ми требало више но препишај кад сам била у кувети. Док ме вријеме није овакву оставило, као слизак сапуна на камену крај чесме за умивање.

Примакнем се својој Авеници, најчешће пред снијевање, и у снијевању, у ноћи када се ништа не чује, када ми ништа не смета.

Имам и Абетицу и Авеницу. Нико их не разликује. Близнице су.

АВЕТЛУК

Шта је било послије? Редом причајте као да скидате камену штиву, плочу по плочу, тању од тање, сваку по старини. Реците гдје сте их нашли, како су се били сакрили, ко их је гонио и зашто, ко су им били гоничи. Све кажите, дако данемо душом. Прошло је доста година откако не знамо како је било и ко је коме јаму копао. И једни и други имају своју истину. Шта је било послије?

(Питали су Семољани, тако и често.)

Послије је било једнако. Мржња се раскоми-ла. Умножила се као што се несојчад коте, као што коров расте у некосини. Шпијање се обукло свечано, наставило широку капу и законачило у свакој нам кући. Друге неварке нећемо причи приводити. Има их више од нас, оваквих, у двјема оградама, као нигдје. Гледамо се преврнутим очима. И небо више нас је закрвављено. Дошла завада на заваду. Послије њих крстача до крстаче.

(Сами себи су одговарали Семољани, тако и јетко.)

А има ли гробља? Гдје су покопани изгинули? Идете ли са свијећама? Како се зове мјесто на којем су погинули?

Гробље је доље, до воде, на заравњеном брду, више луга. Ту су сви посјечени у нашем крешеву.

Пола нас иде са свијећом, понекад. Пола нас иде да тули свијеће, редовно. Мјесто на којем су починули прозвано је Аветлук. Једино је оно добило сваки наш глас.

Сви ћемо у Аветлук.

АЈАЊЕ

Мало се ко зори као Семољанин када се пропне на Ајање, на високи ћувик, на ћаву, на Викалица врх, заобљен и траван, одакле се пола семољске земље може догледати и одакле се доста стабала гледа озгор, у ракиту.

Мало коме се као њему, тада, чини да се измакао од сваког заскока, од недаће и страха. Помисли да се испео на обиљеженик доброте. Долази му сан како ће се свака ненавака преобразити. Занио главу од радости. Увртио себи да ће дланом по горњем небу. Нада се да га нико не може угледати и ставити у нишан, снајперски или било какав још. Мисли да се склонио, дошао на чуварно, умакао и себи. Ајакнуо се. Опро се на шиљато. Издвојио се на високо Ајање.

Само се у једноме пресевио. Заборавио је да изгубљеника траже најприје баш на Ајању. Давно су открили најизнешенију семољску скривалицу. То не зна једино онај на врху.

АЈДАЧИНА

Рекао бих да сам га јутрос видио. Сагао се, с косијером у руци, испод Абердаша, само што му се нос

не вуче по земљи. Као да се од некога скрива. Припрчио под пазухо плетивачу, па је сваки час отвара и загледа, ни да је продао и наплатио имање. Замакао, такав, низ ждријела, куда и сваке јесени када му сташу жито и отава. Отишао у Ајдачину, у аврик од травуљине и дивље горе. Замакао у ковраге. Хоће да сијече ајдаке (високе и крекасте розге) па да на њих диже мокру покошену отаву, да на њих диже покисле снопове из крстина.

Све се може осушити. Све може у сувоту доћи, али наша Ајдачина не може. У њој ће бити влаге и свакаких увлажа док ишта ниче и расте. У то сам сигуран. Нема спора. Мало је таквог споровања.

АЈЛОВИНА

Плашим се змије и умовања. Змију умијем убити житким прутом, дићи је тојагом и објесити да виси на трну. Знам да нико неће жалити ако је нађе, смрдљиву. Али, умовање не умијем убити. При том ми ни прут ни трн не могу помоћи. Рано сам навикао да смочим причу...

Морао сам овакву шарку мудровања, на почетку, као мали грудобран, јер се бојим Ајловине. У њу идемо кад морамо. Она је далеко од Ајдачине, на другој страни Горе. Тек из близине, у заматрању, ако се може лако разабрати метеж, ако се може разликовати зријевање густиша који не да у себе, спућених ногу, у спотицању и падању ничице, тек онда (ако је ико издржао овакву ајловину, ако се није изгубио), уријетко – како друкчије – можемо примијетити да су дивљаке у Ајловини ниже од оних у Ајдачини.

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
ПРВО КОЛО У 9 ТОМОВА

ПРВИ ТОМ

ГОРСКЕ ОЧИ ♦ КЛЕТВА ПЕКА ПЕРКОВА ♦ ГРАДИШТА

ДРУГИ ТОМ

НЕМУШТИ ЈЕЗИК ♦ ДАЛЕКО БИЛО ♦ ВУЧЈИ ТРАГОВИ

ТРЕЋИ ТОМ

МОРАЧНИК ♦ ТОЧИЛО ♦ ТАМООНИ

ЧЕТВРТИ ТОМ

СЕМОЉ ГОРА

ПЕТИ ТОМ

СЕМОЉ ЗЕМЉА

ШЕСТИ ТОМ

СЕМОЉ ЉУДИ

СЕДМИ ТОМ

КУЋНИ КРУГ ♦ БИХПОЉЕ

ОСМИ ТОМ

ОТВСЈУДУ ♦ ЧИТАЊЕ ТАВАНИЦЕ

ДЕВЕТИ ТОМ

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД ♦ РАЗГОВОР С НЕМАЊОМ

Миро ВУКСАНОВИЋ

СЕМОЉ ЉУДИ

Азбучни роман у 919
ПРИЧА О НАДИМЦИМА

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

А

АБАЗ

Назирем, устрашен, колико слова треба да се излије из ролерице коју држим у руци. Не знам колико ћу их пута преписивати и како ћу их мењати. Плашим се да ли ћу све то поднети. Не мислим да је вест добра, али ме подржи. Помисли како ми је. Погледај број страница у књизи. Провери да ли је теже овако писати или тако читати.

Говоре да сам Абаз. Додају да сам ништавељ, *нишџа роба*, никаковић. Кажу да пролазим људе који знају шта је прави посао, да занет идем у реч и у књижевност, као бос у траву, да не знам колико је онамо змијчади, да су се змијчад накотила у мекшини, под семољским Абердашом, док су градили пут (цесту, цаду, асфалтну, дабоме). Тамо су зидали постоља за далековод који никад није стигао. Време глодало, зид се крунио, осипао, мрвио се, шарке направиле логе, у логама добиле мале потомке.

Абаз није име за изласка. То је надимак, сада први пут на сијаличном светлу, како и приличи у години Николе Тесле.

АБАТАШ

Ако си доведе прочитао, већ си ме подржао. Нисам осамљен. Лакше ми је. Осећам како ми помажеш. Могу слободно да кажем твој надимак.

Ти си Абаташ. Одавно у српском језику постоји глагол *абайиши*. То значи: нагло наћи, изненадно срести, тучити на путу, у небраном грожђу, заћи у Авеницу, у гори отворити очи.

Абатiao сам те на почетку своје књиге и ти си Абаташ. Такво име је талично. Доноси малу срећу. Ко је под њим, не мора да се мршти. Осигуран је. Заклоњен као луг крај Брзара. Укривен као Загрмице. *Ево руке*, што би рекли у предизборној акцији, а када победе, повуку обе.

АБЕЗИНА

Написао је књигу *Тамоони*. И у њој приказао Абезину. Сада самог себе преузима. Хоће да раније записе поправи, да их окупи, просејане, и да их донесе курзивом. Равно сто таквих причица има. Ево прве од тамоњих:

- *Ђавољу ши не разумијем!*
- *Када их узмеш насамо или када их чунеш у буљуку, на ѿмили, зајрјане?*
- *Све једнако.*
- *Реци барем једну шакву.*
- *Ево: Абезина.*
- *Не знаш ша је Абезина?*
- *Не.*
- *Знаш ли ша је авешиња?*
- *Луда рабоша.*
- *Тако је. А смећењак?*
- *Знам.*
- *Онда знаш и ко је Абезина, Абезино!*

АБЕРЦИЈА

– Дајеш ли ми абер, Аберција, да ће и *Семољ ѿ-ра* (у даљем помињању: *Гора*), и *Семољ земља* (после скраћено: *Земља*), бити овде, у екавском, јаснијем, с понеким наводом, да би мање негодовања било у ТВ емисијама, у новинама, свукуд, дајеш ли ми абер (глас, вест) да ће се овде пресвучене доселити?

– Не. То није могућно. Ово је наставак. Ваљало је раније *Гору* и *Земљу* настанити. Сада су семољске куће бездимне. Одселило што је могло. Остао покоји ђутурум. Остале сиротне речи. Треба им заштита. Нема лепшег посла за писца од одбране речи.

– Сад ми је лакнуло. Пао ми је камен са читања.

АВИЗАНКА

Авизанка је млада, авизана, а то каже да је вешта, окретна, смотрена, паметнија од својих врсница, да се не отима причи.

Зна да без ње не би било овако ушипкано свако *ѿисмено*.

То је стара реч за слово.

Није добро исту више пута на кратком растојању изговарати, а још мање писати.

Свака Авизанка то зна.

Авизајмо се ако мислимо добро писменима.

(Понекад су паролe добра замена свему што не можемо да смислимо. Ко није Авизанка, тако мора.)

АГАРЈАНИН

– Ако би требало да га одмениш, да уместо Агарјанин кажеш друго име или другу реч, општу, мно-

зини ближу, речнички да је околматиш, како би то учинио?

– Лако бих то. Рекао бих да је Агарјанин безбожник, да је ишао у кумбуљи која је ружичку цркву хтела да преведе у посед тамоњине *верске заједнице* коју су пријавили обалској полицији, тамо је уписали, дигли глас, штап и бројаницу, објавили да су основали...

– Немој о томе. После ћеш. Шта је још Агарјанин?

– Аветник. Манитаћ. Дедек. По томе је добио презиме.

– Доста је.

– Њему не може бити доста. Све што се рекне, мало му је.

АДАВЛЕТ

Сишла с њланине, сиротиња, Адавлеи мимо Адавлеића, из кайуна, забраћена од браде до чела, зачућена, убили је вјетрови у образе ња се завила, ишчиљела, очи ућекле у љаву, једва њлеиће њућем. Наљела њоред Агарјанинове куће да се одбради, да се умије изворском водом и да намаже усћа, исцјучала од сњеганице, а он је, како ња је Бој неиросијана дао, уљедоо с љувна и њодвикнуо:

– Мак се оћоле, Адавлеиће! Прејанућеш ми фамилију. Свако ће ујрцаићи бесћрва ако те абатиће у њоћоку!

Адавлеић му, како мало ко умије, овладом, као да неће, с краја усћа, њреко мараме, њослала:

– Нијеси ме њако звао кад сам била на ћеману и кад си ми балио њућак...

АИРЛИЈА

- Био?
- Јесте.
- Када?
- Увек.
- Шта?
- Аирли.
- То је?
- Срећан.
- И још?
- Ништа.
- Тако?
- Ништа више Аирлији не треба.

АЈАНЦИЈА

Он је васивијек онако: ноју преко ноће, ојријечи у јасен, на кршу, заблеси у чавчалицу, умоћа ћузину у каршицу, извади кремеништак, уждије и задими преко љаве, све једанак, ни да се љасне када ја зовну на ужину. Ни од коћа ни дур ни бре, ни поћамо се, не ли шћа друго. Усред зиме му немаш шћа у кући ѿрном закучиши. Шћо шчейа рукама, наокрес ја ујајии. Замакне као да ја никад није било. Све је несјорије од Ајанције.

Тако ћуштура од звијезде до звијезде. Мейнуо се на сјрица. Завазда јонио њеову сјеку и данубу. Ајанција на јлочи!

АЈКАРА

- А шћа је Ајкара?

– Јеси ли виђао како је ајкају њред собом, како јој засвиће два ока кад јој мушко њриђе и како замацаи кад јој мушка рука дирне њуљку њод ѡрлом?

– И виђао и чинио.

– Па јеси ли видио да више бесѡсличарке и више скиѡаре од ње нема, да је сѡѡта најусосѡћо ћерају низ ѡслоице и ѡмеѡенике?

– Јесам. Како нијесам!

– Е ѡо ѡи је Ајкара, Ајанѡијо!

АЈОШ

Док си ѡрејнуо, он се обрео у ѡуђој кући. Чим се извуче исѡод ѡњаве и нешѡ мрсне зубима, као оѡарен суне низ ѡрлине и врлећаке. Смушѡи ѡлавом као дивина исѡод Дивина и замакне ѡреко ѡѡѡока. Ђиѡа колико ѡа ноће служе. Облизује се чим у нечију собу уљезе. Дако би му ѡружили чокањ ракије или куѡију гуванску. Ако ишѡа закучи, исѡи деким сѡркне ѡреко ѡраѡа. Најѡслије уѡуљчи у Лазине, а ѡамо ѡа као на нож дочекују и ѡукају ѡо носу:

– Ђе ћеш амо, Ајѡшу? Шѡа си навалио сваки дан! Шѡо си ѡако ујѡлио? Нема више ѡабе као шѡо си се навадио!

АЈТАРАН

– Чуо си кад се вели: изићи коме из ајѡара?

– И слушао, и ѡварио, и излазио.

– Ајѡар је нешѡ ѡѡодно, нешѡ ѡубавно, како има Душан уз ријеч.

– То је оно кад некоме обећаш ѡа држиш ријеч и ѡазиш да му не ѡквариш вољу. Ја се ѡѡѡа држим оѡѡако сам се с ѡудима ѡѡијешао.

- Као да о другоме више бринеш но о себи?
- Нијеси далеко.
- Чуваш да се не оџријешии?
- Вазда.
- Далекo ћеш сџићи, мој Ајџаране!

АКАЧИЦА

- Њу знам.
- Откуд?
- Она је Аканова.
- Ко је Акан?
- Колашински трговац. Марић.
- Је ли био богат?
- Имао је и птичијег млека.
- Свега?
- Свега.
- А данас?
- Ни камена.
- Докакали му?
- Докакала му.
- Ко?
- Акачица.

АКО

- И он је Аканов?
- Није.
- Родила га Акачица?
- Не.
- Но како?
- Згодно.

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
ПРВО КОЛО У 9 ТОМОВА

ПРВИ ТОМ

ГОРСКЕ ОЧИ ♦ КЛЕТВА ПЕКА ПЕРКОВА ♦ ГРАДИШТА

ДРУГИ ТОМ

НЕМУШТИ ЈЕЗИК ♦ ДАЛЕКО БИЛО ♦ ВУЧЈИ ТРАГОВИ

ТРЕЋИ ТОМ

МОРАЧНИК ♦ ТОЧИЛО ♦ ТАМООНИ

ЧЕТВРТИ ТОМ

СЕМОЉ ГОРА

ПЕТИ ТОМ

СЕМОЉ ЗЕМЉА

ШЕСТИ ТОМ

СЕМОЉ ЉУДИ

СЕДМИ ТОМ

КУЋНИ КРУГ ♦ БИХПОЉЕ

ОСМИ ТОМ

ОТВСЈУДУ ♦ ЧИТАЊЕ ТАВАНИЦЕ

ДЕВЕТИ ТОМ

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД ♦ РАЗГОВОР С НЕМАЊОМ

Миро ВУКСАНОВИЋ

КУЋНИ КРУГ

БИХПОЉЕ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

КУЋНИ КРУГ

РОМАН У КОНЦЕНТРИЧНОМ СЛУ

Ја, кућа која говори и пише, стижећа и невична речима, прва у мом послу, међу нама, међу кућама, усудила сам се да своју причу предам уреднику познате издавачке куће.

Дани су ишли, сјоро. Предомишљала сам се. Понешто ми се није дојдало. Осећала сам где су слаба места. Није лако написати књију.

Дошла сам код уредника. Седео је на ниској столицу, иза њомиле књија, а мени је дао фошелу која је измакнула, за малим столом, иако да нам се очи нису директно срећале. То је одговарало и њему и мени.

Видела сам да се уредник снебива. Није хтео да ми каже истину, директно, и није хтео да је прећути, иа се заплела његова реченица.

Покушавала сам да му помоћем. Понављала сам да нисам раније у такав посао, да сам слушала, векови-ма једнако, од свакога, али да никад нисам ни речи, да немам однос према ономе што сам урадила. Све иако, ошворено, наивно.

Уредник, одрезан из искуства, иажљиво је слушао, сјуштио браду, иолако почео да коментарише. Устављао се на дејалима, с две намере: да покаже како је читао рукопис и да ми уљудно каже своје примедбе.

Слушала сам како њонавља да је моја књиџа апартна, тешко читљива, да не привлачи, да је на њочешку тврда, одбојна и не знам још каква. Најпре је рекао да је неколико страница, њрвих, њеџрисџуџачно, џа је џосле рекао десетак, џа џосле џоџа – џеџнаесџак. Ту сам џа усџавила да не дође до краја.

А џосле џоџа? Шџа да раџи куђа која џовори, шџа да радим ја, јер сам џо ја, џиџшала сам уредника.

Он ми је одџоворио да би на самом џочешку џре-бало ређи да су се сви најричали, да су многе џриче саслушане, свачије, а да се ниједна куђа није на џа-кав рад наваџила. Да јасно чиџаоџима кажем шџа сам одлучила и учинила.

Мене је уредник џоредио са џисџем који се џџра, који је најисао неколико експерименталних књиџа, који је прерано објавио своју главну књиџу, џа књи-џе џосле њеџове џавне књиџе осџају у залатку. Он је рекао у сенџи, а ја кажем у залатку. У џоџе се разли-кујемо.

Рекла сам да џознајем џисџа о којем џовори, да је у мени сџановао, чиџао и џисао, да је увек хџео да најише друкџију, различиту, своју књиџу, да неђе књиџу, која је у туђој матриџи, да корисџи старе ре-џи на нов начин.

Све је џако, џоворио ми је уредник, нишџа не џре-шим. Ако нисам џисала, јесам џледала како џисџи раџе и јесам слушала како се џажљиво чиџа. Од џо-џа нема боље школе за џисање. Није, разуме се, сваки џјак добар и није свако завршавање школе довољно. Уџи се од живоџа и уџи се од џуџи.

Требало је, дакле, моји чиџаоџи, ако вас има, да на џочешку ове књиџе шџо јасније кажем да сам џрва

кућа која ѿговори и прва кућа која ѿише. Није ѿакав ѿролої, ѿо замисли уредника који ѿажљиво чииа, мисли и зајажжа, ѿребало да буде ѿравдање или извињење, али би ѿакав ѿролої, ѿо њеіовом осећању сївари, моіао да ухвати, да привуче, да објасни тврдоћу ѿексїа.

Признајем да нисам дословно ѿренела уредничка мерила. Када бих ѿо моїла, била бих на њеіовом месїу. Не бих овако.

И шїа сам урадила?

Рекла сам себи: кућо која ѿговориш и која си решила да нешїо од реченої објавиш, кућо која си се оїиснула низ воду, немој да ѿренаїлиш, немој да ѿреїшерано ѿослушаш уредника, у свему, јер шїо мисли он, не можеш ѿи да мислиш, али немој да будеш ѿврдоглава, ни у чему, јер свак ѿреши, а онај шїо ѿише највише.

И рекла сам себи: кућо која ѿговориш и ѿишеш, окрени се онима који ће узетїи ѿвој објављени рукоїис, кажи им одмах какве мане има ѿвоја књиїа, ѿозови их да ѿробају колико је тврда или мека, колико је чииљива или неразїовешна, ѿризнај шїа ѿи је уредник рекао.

И рекла сам себи: чувај друїе, али чувај и себе, кућо која ѿговориш и ѿишеш. Имаш један кров над ѿлавом. Ако мораш објашњаваїи како си ѿроїоворила, ако ѿо није одмах јасно и занимљиво, чиишалац ће осїаваїи књиїу. Неће ѿо биїи прва недочииана књиїа. Сада је највише ѿаквих.

И рекла сам себи: седми ѿуїї, ѿажљиво, као и ѿре (у ранијих шесїї ѿуїа, ѿре разїовора с уредником), ѿрочиїај, ѿреїледај, ѿоїрави месїа која си као лоша ѿреїознала, али немој од својеї ѿричања одустїаїи.

Тако, с овим почетничким најоменама које су преоширне и одвишне, почиње књига коју сам ја, кућа која говори и пише, у првом лицу рекла. Сваки прех на мој оцак!

Позивам те да уђеш.

(Овај увод сам преко прага 1. децембра 2002. године, у шеснаест нула нула. Све у шеснес.)

Замисли да сам твоја, сасвим.

Откључај врата, упали светло у ходнику. Прекидач је близу, чим уђеш, по левој руци, бео. Видећеш чивилук, стари, дрвени, са жутим држачима, са малим јабукама на њима, лучевим. Обеси огртач, кишобран, штап, шешир, шта имаш. Не могу знати шта носиш пре твога доласка, наравно.

(Омакло ми се на почетку и у свим досадашњим верзијама рукописа. Написала сам *шалтер* и тако остало. Тек сада, у седмом исправљању, рекла сам *прекидач*. Боље је да имаш прекидач но да имаш шалтер. Да ме можеш прекидати, јер ме не можеш шалтерати. Још нисмо дотле.)

Уђи у неку од мојих соба. Отвори прозоре, провери, у мени се све устајало, под шутњом и под прашином од некадашње приче, досадне. Одавно никога нема. У мени је ћутња подвила колена и заспала.

И ти си се одалио. Идеш по туђим кућама. Чује се да си почео у биртијама да седиш. Сумњам у то. Знам шта нећеш и шта ти не приличи. Ако се ниси променио, ако си онај који си био. Остала сам затворена, себи на муци, запречена, у чамотињи. Зато те дозивам. Дуго сам се мучила док нисам на то опоравила.

Сигурна сам да ћеш ме послушати и да ћеш доћи. Нећеш се покајати. Све што имам, сачувала сам

за тебе. Знам да те неће довести моја стрепња, овако гласна. Знам да ћете овамо послати правичност. Има је.

Ја ћу ти показати како ћеш да ме разумеш.

Не говоре само људи, знаћеш. Потребно је да си стрпљив и да си слушљив, као што сам била и као што јесам.

Откуд ја у ово доба и кадашња сам, питаш у малом чуду које те заскочило. Хоћеш да ти причам постепено, редом, као да идем уз брдо, као што си навикао да чујеш и као што си навикао у читању. Ја ћу, међутим, о свему по своме, кућним начином, скакутаво и сањиво, како сам сањала.

Спреси се и намести се. Све ће бити неочешљано, друкчије. Као да си чуо, а ниси. Моја је необична, за пробране, из сна.

Не могу да погодим пред који рат су ме дигли. Стално смо у рату, пред рат и после рата. Памтим такво тројство, нажалост.

Место су ми одабрали да им је ближа чесма у међама, горе, под црним кршима, у прлу, уситњеном и осутом, у буковом омару, над коритом које су двадесетак дана копачицама дубли, у дрвету. Ено га. Лећи преко горе.

Поперили су ме онде да слушају како у пролеће, после отапања дебелих сметова у планини, и у јесен, после великих киша, шушти дугачки водопад, с пута горњег на пут доњи. Стиже озгор, из ждрела које се смањује пошто гора слободно расте, несечена. Вода слапом силази, пада, у камену тврђу, у камено перило. Ту вештице загрђу ноге и ту се не чује ништа осим беле воде која се купа.

(Волиш ли још увек опише и гатке? О њима си мале расправе писао. Тако си се прочуо међу својима, у струци, како кажете када сте сами. Због тебе сам их згучила. Ако не волиш, ти прескочи. Олижи прст, окрени лист.)

Људи су ме примакли путу и мале путеве су примакли, одсвакуд, да им је лакше прилазити, к мени. Три прозора су ми окренули на југ.

„То су наша три ока кроз која промиче сунце!“

Рекли су. Још су нешто рекли, али је отишло, побегло из сна.

На прозоре су се наслањали лактовима, докони, у широким столицама, и бечали у гору, у осојник, нетремице, дан у дан тако. Ћутали, гледали и пушили лош дуван. Дозивали жене, искали воду и тврд јастук.

Једна су ми врата окренули у исток, за излазак, за ујутру. Друга врата су ми окренули у запад, за улазак, за увече. Да се може што брже у посао, у мрак ако је несит бануо, за нужду, за сваку прилику. Да је лакше уносити и да се може брзо умаћи. *Једна вратица за луйеже, грућа вратица за љрељубнике*, дошло је испод нечијег брка. Сад се понавља као рибља кост.

Горе, на слемени, на два краја, приковали су ми мале крстове, два. Један је правио домаћин, а други је правио брат његове жене. Заједно су се испели да их поставе. Да се виде, са сваке стране, крстови.

(Умало нисам отишла у родословну и рођачку причу. Наслушала сам се тога. Бојала сам се да нећу ништа друго умети. Нисам сигурна да ћу се спасти.

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
ПРВО КОЛО У 9 ТОМОВА

ПРВИ ТОМ

ГОРСКЕ ОЧИ ♦ КЛЕТВА ПЕКА ПЕРКОВА ♦ ГРАДИШТА

ДРУГИ ТОМ

НЕМУШТИ ЈЕЗИК ♦ ДАЛЕКО БИЛО ♦ ВУЧЈИ ТРАГОВИ

ТРЕЋИ ТОМ

МОРАЧНИК ♦ ТОЧИЛО ♦ ТАМООНИ

ЧЕТВРТИ ТОМ

СЕМОЉ ГОРА

ПЕТИ ТОМ

СЕМОЉ ЗЕМЉА

ШЕСТИ ТОМ

СЕМОЉ ЉУДИ

СЕДМИ ТОМ

КУЋНИ КРУГ ♦ БИХПОЉЕ

ОСМИ ТОМ

ОТВСЈУДУ ♦ ЧИТАЊЕ ТАВАНИЦЕ

ДЕВЕТИ ТОМ

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД ♦ РАЗГОВОР С НЕМАЊОМ

Миро ВУКСАНОВИЋ

ОТВСЈУДУ

ЧИТАЊЕ ТАВАНИЦЕ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

ОТВСЈУДУ

ЧЕТИРИ РАЗЛИЧИТЕ ПРИПОВЕСТИ
С ИСТИМ НАМЕРАМА

ОТВСЈУДУ

а

Онако, од себе, случајно, или у сну, нисам сигуран (а нема ништа, сада, у шта сам сигуран, јер имам трему пред Њим, дрхти ми реч, бојим се шта ће бити и хоћу ли се осрамотити; све можеш написати лоше, како било, али о Њему не смеш тако), зато нисам сигуран како сам јутрос чуо призивање, и још га чујам, и низове питања која почињу прекором. Питају ме гласови из даљине како је прошло толико а да сам само двапут, узгредно, по позиву, написао два текстића о Њему и Његовој поезији, а сваки час гледам како *и најмања џамала диже ѿро* и исписује шта јој дође у мастило на маргинама Његових књига. *Пройињу се на ѿрсиѣ, најрежу се, ѿумаче, окрећу, ѿишу расѿраве, целе књиѣ, најисали су чиѿаву библиоѿеку о Њему*, каже тај непознати глас, зачуђен што ћутим. *О свему, а нишѿа о Њему.*

Боље је тако, кажем. *Али мораш*, одговара, упоран. *Сви морашѣ. Дошла вода до ѿода.* (Ништа без изрека и Његових стихова. Тиме се и Андрић бранио кад му се није причало.)

б

Тек пошто сам исписао време настанка белешке под а, видео сам да је пет до дванаест. Можда и то

има своје знаменије (ма колико банално деловало), у овоме послу који невољно почиње да се смањује. Води ме онамо, у Чардак, у нашу стару кућу с лучевим шиљком и крстом на врху, у топлину, у којој је на поличници под малим прозором за додавање између две собе, заклопљена, стајала књига. Крупним словима писало је – *Свободијага*. Рано су ме научили да читам и сâм сам могао, срицањем, рећи ту дугу, необичну реч. Зашто је баш њу написао? Зашто је говорио *слобода* када сви кажемо *слобода*? Он је наш, нико није толико наш, па тако. А после сам некако дознао да није *сло*, да је *сво*, да је тако исправно јер је слобода сво наше... Сваки почетак. Па и мој, нескромно је рећи.

В

А Његов *Горски вијенац* није стигао у нашу кућицу на Подинама оздољ, из Ријеке, одакле су обично књиге долазиле. Дошао је озгор, из Љутовца, на студени, зими, када су се капе од снега надносиле на Греду изнад нас, када смо кроз прозор мотрили када ће пући урав и када ће настати тутањ, магла од снега и страха, све. На таквом газалу дошао је Војо Николин, наш рођак, Машовић, и испод џемпера, из кошуље, с прси, извадио књижицу увијену у старе новине. Није рекао чија је књига и који јој је наслов. Отац је узео *Вијенац*, одвио га, олизнуо прст, принео и тегнуо, погледао с обе стране, у тишини, док је бућкала ватра у шпорету с колима на њему, с најмањим колом у средини, јајастим, удубљеним, с пречничком гредицом за одизање, па је књигу пажљиво отворио,

пажљивије но што је радио с осталим (и ретким) књи-
гама. По томе сам знао да је нешто посебно. И данас,
када узмем *Вијенац*, а то чиним често, увек корицу
одигнем лагано, с малом зебњом, с нелагодом без ко-
је не могу. Име јој је: страх од моћне речи. Тако.

Г

Када сам пре неколико година читао рукопис
проте Милутина Церовића, сина војводе Новице, из
Тушиње, цетињског архимандрита, тамо, у повесници
Церовића, нашао сам реченицу која каже како је Вла-
дика с Цетиња писао у Морачу, морачким првацима,
јер је Он о свему бринуо, све смислио и наредио, писао
неколицини, а међу њима и стотинашу, опеваном
Машу Јованову да иде на Мљетичак, да окупи своје,
да се смакне Смаил-ага Ченгић, који је на Грахову
1836. године убио девет Петровића, међу њима Вла-
дичиног брата Јока и Владичиног одређеног наслед-
ника. Било ми је узбудљиво замишљати како Он пи-
ше Машу, али ми је исто тако било занимљиво како
неписмен Машо прима Његове речи, ко му их чита,
како их разумева. Једно је чисто: морао је како му је
наложено. Томе нема мане и поговора. Ваљда је зато
из кошуље Машовог потомка *Вијенац* стигао у нашу
кућу. Свако путовање добре књиге је природно. Нема
краја и кашњења.

Д

Не бих никад могао погодити колико сам пута
слушао, у колико верзија сам слушао, од разних

причалица, старих и млађих, оних који су престали и оних који још исту окрећу, како су тројица или четирица, два Церовића, Караџић и Алексић, можда и неко други, све је зависно од *носиоца приче*, он одређује и *носиоце радње*, како су по карамуку, у хладни јесењи дан отишли на Цетиње да Њему предају Смаил-агину главу. Мање ме занимало ко је главу однео, ко је пушчаном сачмом Агу погодио (има их колико и братстава у дробњачко-ускочко-морачком крају), а више ме привлачила слика како Владика, онако висок, млад, у мантији, с брадом, радосно на цетињској равнини дочекује даровнике, узима одсечену главу, баца је увис, дочекује на дланове и кроз зубе мучи речи:

Дође ли ми гође!

ђ

Нису Њему устаници све однели на Цетиње. Остала је пушка Ченгића, Смаил-агина, дугачка шешана, коју је силом узео Петар Кршикапа, Сировчанин чије чардачиште видим иза наше куће, ускочки првак о коме има доста стихова, о коме има доста прича, увек друкчијих, у једном истих: свака се завршава на Петровим доловима где је стрељан мало пре доласка других, с Цетиња хитно упућених перјаника којима је наређено да га с пратњом пресретну и живог доведу. Петрова је унука Милица, а Милица се удала за Радула Мијаилова, а Радуле Мијаилов је отац мојег оца, мојег Душана, који ми је полако, темељно, ред по ред, како је он умео, причао исто – како је Кршикапа (зато га је Краљ Никола у *Колу* назвао *махниџи*)

узео пешану, наопако рекао *Шїа ће їо Чуїу це-їињскоме нако да їађа їице їо Цеїињу*, пребацио дугу пушку преко рамена и замакао у свој чардак. Она група што је Владици, на Цетиње, однела даровну главу с Мљетичка, рекла шта је рекла, а Он, љут, прек, послао спроводнике који су убили Петра Кршикапу. Доцкан се покајао и послао перјанике да га не дају.

Када сам год слушао ту причу, помишљао сам шта би било да Кршикапа није већ имао сина. Да ли би било мене?

(Не верујте никаквој причи која није дошла до вас, која вас није дотакла. Пустите сваку која вас је разминула. Ништа нисте изгубили.)

е

Ако замислите морачку порту више беле Светигоре која пада с висине у реку као што замишљам ја педесет и коју годину, ако видите дугачку трпезу у порти, на трпези овнујска и бравља печења, оглодане главе, кости и окрајине, прелетну шљивовицу и препеченицу, забодене ножеве у лучевини, трамболосе и остале пасове с оружјем, ако видите утегнутог и масне браде руског официра Коваљевског (мислим да је био Коваљевски, а могао је имати било које руско презиме) и ондашњу занесеност нашег света руским царством, ако међу морачким званицама видите главног домаћина, архимандрита Димитрија, из Јасенове, Радојевића, и ако видите као што ја видим како је архимандрит у надметању, у јакању у кости, пред свима, на сред порте, руског официра на обе

плећке обалио, биће вам јасно зашто морачки архимандрит није на Цетиње, Владици, послао коња Смаил-агиног, с Мљетичка, но га је дуго јахао. Није марио за Његове поруке. *Брада мени, брада тиби, а Бој више нас који ће пресудити*, понављао је Јасеновац и приударао Агиног коња под собом. Чувала га је глава покојног Петра Кршикапе. Лако му се било зорити.

ж

Да вас занима, да вам је до тога, да нисте притиснути друкчијим даровима, могли бисте као и ја отићи онамо, у колашински предео, код оних што умеју да казују и оно што није било као да је неколико пута било, а не кроз маглу једном или ниједном, да вас то привлачи могли бисте лако дознати како је колашинска була задигла димије и наредила да најбољег коња *јаићака*, под пуном ормом, са сваком црвеном китом на гриви, са свиленим јастуком у седлу, да великог путаља одведу на Цетиње, на дар Њему што је уклонио Кршикапу, захвална што ће моћи мирније да спава и да се мање плаши за синове када излазе на сињавинске ливаде. Дар је отишао, а Онај о коме се прича рекао је да оседланог и заузданог коња баце у јаму. Што дубљу. А барем тога има око Цетиња. *Само се виђело како Му жила на образима стиреца, само се чуло како шкрјуће зубима*, говорио је унук Петра Кршикапе. Најтеже је Владици било када су пронели глас да је осветио Ченгића, да је убио од Аге бољега. Потом су Кршикапе, по награди и господарској милости, били капетани и командири у Ускоцима док је било династије Петровић.

САБРАНА ДЕЛА МИРА ВУКСАНОВИЋА
ПРВО КОЛО У 9 ТОМОВА

ПРВИ ТОМ

ГОРСКЕ ОЧИ ♦ КЛЕТВА ПЕКА ПЕРКОВА ♦ ГРАДИШТА

ДРУГИ ТОМ

НЕМУШТИ ЈЕЗИК ♦ ДАЛЕКО БИЛО ♦ ВУЧЈИ ТРАГОВИ

ТРЕЋИ ТОМ

МОРАЧНИК ♦ ТОЧИЛО ♦ ТАМООНИ

ЧЕТВРТИ ТОМ

СЕМОЉ ГОРА

ПЕТИ ТОМ

СЕМОЉ ЗЕМЉА

ШЕСТИ ТОМ

СЕМОЉ ЉУДИ

СЕДМИ ТОМ

КУЋНИ КРУГ ♦ БИХПОЉЕ

ОСМИ ТОМ

ОТВСЈУДУ ♦ ЧИТАЊЕ ТАВАНИЦЕ

ДЕВЕТИ ТОМ

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД ♦ РАЗГОВОР С НЕМАЊОМ

Миро ВУКСАНОВИЋ

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД

РАЗГОВОР С НЕМАЊОМ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

■ Laguna ■

БЕОГРАД – НОВИ САД, 2021

ПОВРАТАК У РАВАНГРАД

БИОГРАФСКЕ ПРИПОВЕСТИ
С ПРОЛОГОМ И ПИСМОМ СВОЈИХ ЛИКОВА

ПОТИСНУТИ

(одломак)

Али сама варош, мој Раванџрад, он се поодмладио. Почео се лицкаџи и доџериваџи, а џихи њеџов дремеж џреџворио се у нервозну жураџивосџи. Изваљени су добри, џранаџи џлаџани, џусџа хлада и дебелих сџабала коџа се џуџиџе, редовно као змије, џе им комађа исџуцале коре џуцкају поод одмереним кораџима усамљеноџ шеџача, а месџо сџарих џлаџана џеџе се џуџаве, окресане круне америкањских џрешања. На месџо широких и дуџих куђа, џоклоџљених шиљасџим крововима од маховинасџе „шиндре“ из коџих доброђудно извирују кровчиђи џаванских џрозора с евенкама жуџих и црвених клиџова, једнолике двокаџнице, исџифране надриренесансним џирландама око џрозора с џвозденим ролоима. Нема више у џенџерима, с џучаним, џрбушасџим шиџкама, саксија с какџусом, као јежево клуџче из коџа изненада избије цвейџ, круџи као минисџарски џаџир, ниџи има у њима оних лонаџа у брижно изреџканом „флисџаџиру“ са сиџним звездиџама сџоменака; — сада у хиџиенским великим џрозорима досадно и целом свеџу на видику вену у дроџове сџуџане камелије из некакве, џобоже јаџанске вазе. Нема више кайџа, оџворених широм џо васџели дан, на коџима је моџао засџаџи сваки сусед да би џохвалио чардаклије мирисавке, усџужале чак до

олука на крову, да би зајишао домаћицу шша то добро сйрема комшији за ручак, док она вуче воду из шкри-йава бунара у калајисани „вајнгл“, смеје се, сйиди и закойчава „реклу“. Сада су све шешке кайије редом зайворене, јер су данашњи йросјаци намейљиви и не йримају комад хлеба, – и јер се данас иза кайија ма-ње смеје и више йривива. Куће мењају брзо йосйода-ре, једно за друйм, и све је мање йривайних домова а све више кирајџија, чиновника из шуђине, йосйођа с великом йослутом а с мало деце, нежењених официра и йрактйиканайа. Изумрле и расуле се сйаре йоро-дице или се йоженило и изудавало с дошљацима. Да-нас се йо йодину дана сйанује у истйој улици а да се само службено йоздравља.

(1910)

Вељко ПЕТРОВИЋ

ПРЕПОРУЧЕНО ПИСМО

Ми, окупљени у Народном позоришту, на Никољдан, о стогодишњици рођења Вељка Петровића, на представљању његове књиге *Раванград*, чији су издавачи Матица српска и сомборска Библиотека, где си, Миро Вуксановићу, на четири стотине и педесет страница скупио све приповетке Вељка Петровића о његовом Раванграду, како је Сомбору књижевно име дао и тако га увео у српску литературу, и не само српску, задовољни што коначно имамо на једном месту оно што би свака кућа у нашем граду која држи до себе требало да има, помало срећни што живимо у вароши у којој је рођен господин Вељко Петровић, иако понекад љути на њега (када се подсмева неким нашим именима, навикама и наравима, када подругљиво описује ноћно састајање у Српској читаоници, што нам је оставио празну костурницу коју смо му, по његовој жељи – има о томе и у књизи, немој то изоставити у погодној прилици – крај капеле, у центру Великог православног гробља о трошку наше општине подигли, после је нудили Петру Коњовићу а он рекао да ће мало даље, на истом Гробљу, са својима, потом је продавали Милану Коњовићу а он се наљутио), али све то није важно, све су то наше редовне љутње, јер смо размажени када је о култури и уметности реч, јер како би друкчије грађани места у

којем је написана *Santa Maria della Salute*, да друго не помињемо, не бисмо дуго завршили писмо, а није нам намера да дужимо, ствар је једноставна, жеља је мала и некоме можда необична, па ми, овако здружени, у кишном дану, док раздвојени седимо у позоришним редовима, у црвеним и плишаним столицама, нечијом вољом, нећемо да га откривамо, сложено кажемо како бисмо волели (у свечаним приликама све је дозвољено) да овакви какви смо, са својим именима, презименима и надимцима, по реду који ти одабереш, по начину који ти узмеш, са сећањима и подацима који ти се књижевно допадају (или онако, није важно), будемо описани, с понеким занимљивим податком из дуге градске повеснице, с понеким наводом од оних што су сомборску причу раније састављали, тако и помало, не сасвим, то није могуће, то би било заморно, и ми се тешко сналазимо, није никад било лако, данас нарочито, да почнеш онако као у *Раванграду*, са *Заирљеном улицом* (Црквеном, па Браће Михајловић, па Вељка Петровића), дословно, без икаквих измена, само причу уоброци, подели је на осам малих порција, по бројевима (за ту причу је Бошко Петровић рекао: *јоема*), ама немој поново описивати *Раванград*, то је после Вељка бесмислено, немој у то, то је *констанџа*, но бируцкај, имаш одакле, узми одломак из *Раванграда*, нешто из Вељкове приче, дај га на почетку своје књиге (из приче *Пошиснуџи*, други одељак, то дај пре нашег писма, курзивом, на посебном листу), тако направи литерарно гнездо за приче о нама, поврати нас у *Раванград*, да нам је лепо и сигурно, повежи нас својим сећањима, буди јунак књиге као и ми, дај нас као

да се држимо за руке, као да смо се сви с тобом до-
 говорили шта ћемо изоставити а шта ћеш оскудно
 испричати, нека је наш град *главни јунак*, јер је он
вечан, ми се мењамо и нестајемо а он је све лепши и
 радозналији, нико као раванградски Сомбор, а опет
 као и сваки панонски град, како си рекао: *мнојорек*,
вишекрси, *јун као око културности и просвете*, где
 сте ви, сомборски писци, с Јаношем Херцегом који на
 Венцу, у својој кући на мађарском иде за Вељком, где
 си са Стојаном Бербером, Томиславом Цветковићем,
 Драгољубом Гајићем, Зораном М. Мандићем, Да-
 видом Кеџманом, Миленком Попићем, Михајлом
 Милошевићем, Миодрагом Миленовићем, Ненадом
 Мишићем, младим Сашом Радојчићем и Јожефом
 Фекете (било вас и више), са сомборским и стапар-
 ским писцима који су у Београду и Новом Саду, са
 Ђорђем Лебовићем, Лазом Лазићем, Мирославом
 Јосићем Вишњићем, Бошком Ивковим, Маринком
 Арсићем Ивковим, има вас још, помогао би нам у на-
 брајању Динко Давидов, мало ко уме с њим о целини,
 сви сте око часописа *Домети*, око едиције *Раванград*,
 у Библиотеци с именом Карла Бијелицког, њеног
 оснивача из 1859, учинили да Сомбор буде леп цен-
 тар књижевни, па ће сваки од вас своје, по своме, па
 ћеш тако и ти, па ако учиниш како ти пишемо и ка-
 ко од тебе тражимо, ако све поређаш од један па до-
 кле стигнеш (хиљадиле ти се!), нећемо ти замерити
 ако понегде одеш поред сокака, ако нам понешто
 одузмеш или додаш, ако се спотакнеш или штогод
 прекорачиш, ништа не мари, само једно не смеш ди-
 рати – то је наше вишегодишње пријатељство, јер
 да није њега не би било ни овог необичног писма,

без реда написаног (како нам је шта дошло, журно,
без тачака, јер наша жеља нема краја), а за све на-
писано јемчимо,

ми,

Јован Васиљевић, професор, историчар и градо-
начелник негдашњи,

Стеван Васиљевић, просветни саветник, гео-
граф и сомборски биограф,

Миленко Бељански, новинар, Пипац и хроничар,

Иван Јакобчић, наследник богатих, професор
препарандијски, сликар и галериста,

Радивој Плавшић, учитељ, директор Учитељске
школе и Градске библиотеке, историчар културе и
голооточанин,

Божо Десиловић, професор књижевности, кул-
турни секретар, управник Позоришта,

Јован Стричевић, гимназијски професор, позо-
ришни критичар и скупљач посвета на књигама,

Смиљка Јовић, музејски радник, кћер без на-
следника и Цица у провидним чарапама,

Самко Милутиновић, фијакериста, голубар и
Дуца у неколико колена,

Гојко Свићлица, професор, запиткивач и веселяк,

Милан Виговић, учитељ, политичар који брине
о култури, правник, иницијатор и општи пријатељ,

Томислав Стајин, професор математике, Стапа-
рац и Стаја за свакога,

Лазар Сувајцић, професор математике, син Бо-
гољубов, увек рапчешљан,

Миљивој Тајаловић, технички уредник, „покре-
таш“ и пријатељ половака,

Никола Пејровић, редитељ, управник Позоришта, мајстор за сатирични кабаре,

Фрања Маџарић, професор књижевности, за себе песник, културни водитељ, писац магистарског рада о раванградском писцу и предлагач да се твоја књига зове *Дрући у Раванграду*, као код Вељка а све друкчије (за размишљање),

Ђорђе Симин, заводник и Џокеј, кафански домаћин долазницима,

Мицика (Анастасија), коју нико није питао за презиме, која га је крила као и свако нахоче,

Стеван Новак, Пишта столар, позоришни, *златних руку*,

Боривоје Ситојановић, драмски првак, писац и врхунски колекционар,

Велимир Субојић, глумац, писац и силбашки Веља,

Козодеровићи, Ђорђе и Љубица, адвокат и помоћница му, брат и сестра,

Владимир Амиџић, господин, глумац, Коњовићев зет и потајни сликар,

Данило Гаврилов, становник Чворка, глумац за мале улоге, духовит,

Војислав Алексић, човек без посла који је сваког дана радио, Војо за даме,

Момчило Тодоровић, лепотан, радијски и телевизијски спикер, љубитељ песме о Дојчину и Матијашу,

Сирахиња Ситарчевић, судија, председник суда, адвокат и Анђин Мрчо,

Ишћван Косо, сликар, позоришни технички директор, човек у зеленом и Пишта,

Александар Владисављевић, професор књижевности, Жрец у култури, пријатељ професора који је спавао у његовом стану а од општине тражио да му плате конак,

Војин Вуканић, протојереј, секретар Црквене општине, доброта,

Ђорђе Анђић, магистар фармације, голубар, историчар из уживања, Ђурица до стоте, ранији велепоседник,

Силвестер Хајнал, млади професор музике који има амбицију да оснује у Сомбору светски вредан омладински хор,

сви заједно, својеручно,

под оком Будног који из оправданих разлога не може да каже своје име и презиме,

у Сомбору, 19. децембра 1984. године.

P.S.

Накнадно ћемо добити сагласност свих које у своје биографске приповести унесеш, у њихово прво, друго и наредна допуњена издања. Има још доста радозналих и за књижевност заслужних. Свакоме ћеш наћи место које му припада. Померај и нас и бројеве. Нека књига расте. Нико се неће наљутити. Све ти је опроштено осим ругања. То није наше.